

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN

Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

Veifar

Nygård (103/34 og 40),
Ås, Akershus

Feltleder: Carine S. R. Eymundsson
Prosjektleder: Grethe B. Bukkemoen

Oslo 2012

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Nygård	G.nr./ b.nr. 103/34 og 40
Kommune Ås	Fylke Akershus
Saksnavn Reguleringsplan for område ved Nordbyveien	Kulturminnetype Veifar
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 2010/5342	Tiltakskode/ prosjektkode 430220
Eier/ bruker, adresse Diverse	Tiltakshaver Tore Hessen m.fl.
Tidsrom for utgravning 19.09.2011	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum 1915/1025
ØK-kart UTM sone (33)	ØK-koordinater Ø 0263145.62, N 6627742.81
A-nr. -	C-nr. -
ID-nr (Askeladden) Id 132990	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf34439
Rapport ved: Carine S.R. Eymundsson	Dato: 10.02.2012
Saksbehandler: Jes Martens	Prosjektleder: Grethe Bjørkan Bukkemoen

SAMMENDRAG

Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført 19. september 2011 i forbindelse med reguleringsplan for del av Nordbyveien. Planområdet lå mellom E18 og Ski sentrum i et allerede utbygget område med eldre gårder, moderne boligbebyggelse og industri. Det registrerte veifaret lå i en hage, mellom et lite bolighus fra 1950-tallet og det som var igjen av en tidligere garasjebygning. Veien lå i en slak vesthelling, og ganske nøyaktig på linje mellom Nordby kirke i vest og Ski sentrum i øst. Veien var bevart i en lengde på 18 meter og med en ytre bredde på 3,4 meter og en dybde på 25 cm.

Veifaret ble dokumentert og undersøkt ved innmåling og sjakting. Det ble gravd to sjakter på tvers av veiløpet. Det ene profilet ble dokumentert ved tegning og foto. Det ble bekreftet at det registrerte kulturminner var et veifar, men at veifaret ikke kunne defineres som hulvei. Veiens hulveipreg var snarere et resultat av bl.a. naturlige terrengforhold som medførte at sidekantene lå høyere enn den svakt U-formede bunnen. På grunn av manglende fyllskifter og lag i profilet, ble det heller ikke tatt noen daterende prøver. Det antas at tilknyttet ferdsel i hovedsak har foregått i etter-reformatorisk tid og muligens kan knyttes til ferdsel mellom Nordby kirke og Ski.

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	2
2. DELTAGERE, TIDSROM OG FORMIDLING	2
3. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER.....	2
4. UTGRAVNINGEN	4
4.1 Problemstillinger – prioriteringer	4
4.2 Utgravningsmetode og forløp	4
4.3 Utgravningsresultater, kildekritiske forhold og diskusjon	6
5. KONKLUSJON.....	9
6. LITTERATUR	9
7. VEDLEGG	10
7.1. Fotoliste.	10

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

NYGÅRD 103/34 OG 40, ÅS, AKERSHUS

CARINE S. R. EYMUNDSSON

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

For å samle og fortette det eksisterende nærings- og bebyggelsesområdet like øst for E18 ved Ski, ble det 3.juni 2009 lagt ut et forslag om endring av reguleringsplan for område ved Nordbyveien, gbnr. 103/196 mfl. til offentlig ettersyn. I tilknytning til dette foretok Akershus fylkeskommune en arkeologisk registrering i perioden 9. november til 11. desember 2009 (Finstad 2009). Det ble påvist to arkeologiske lokaliteter innenfor reguleringsområdet, id 132990 – hulvei og id132991 - bosetningsspor.

I brev av 15.april 2011 oversendte Akershus fylkeskommune på vegne av tiltakshaver en bestilling av arkeologisk undersøkelse som kun omfattet hulveien (id 132990). I brev av 8. juni 2011 fattet Riksantikvaren vedtak i hht. § 10. Det er utgravningen av kulturminnet id 132990 som omtales i foreliggende rapport.

2. DELTAGERE, TIDSROM OG FORMIDLING

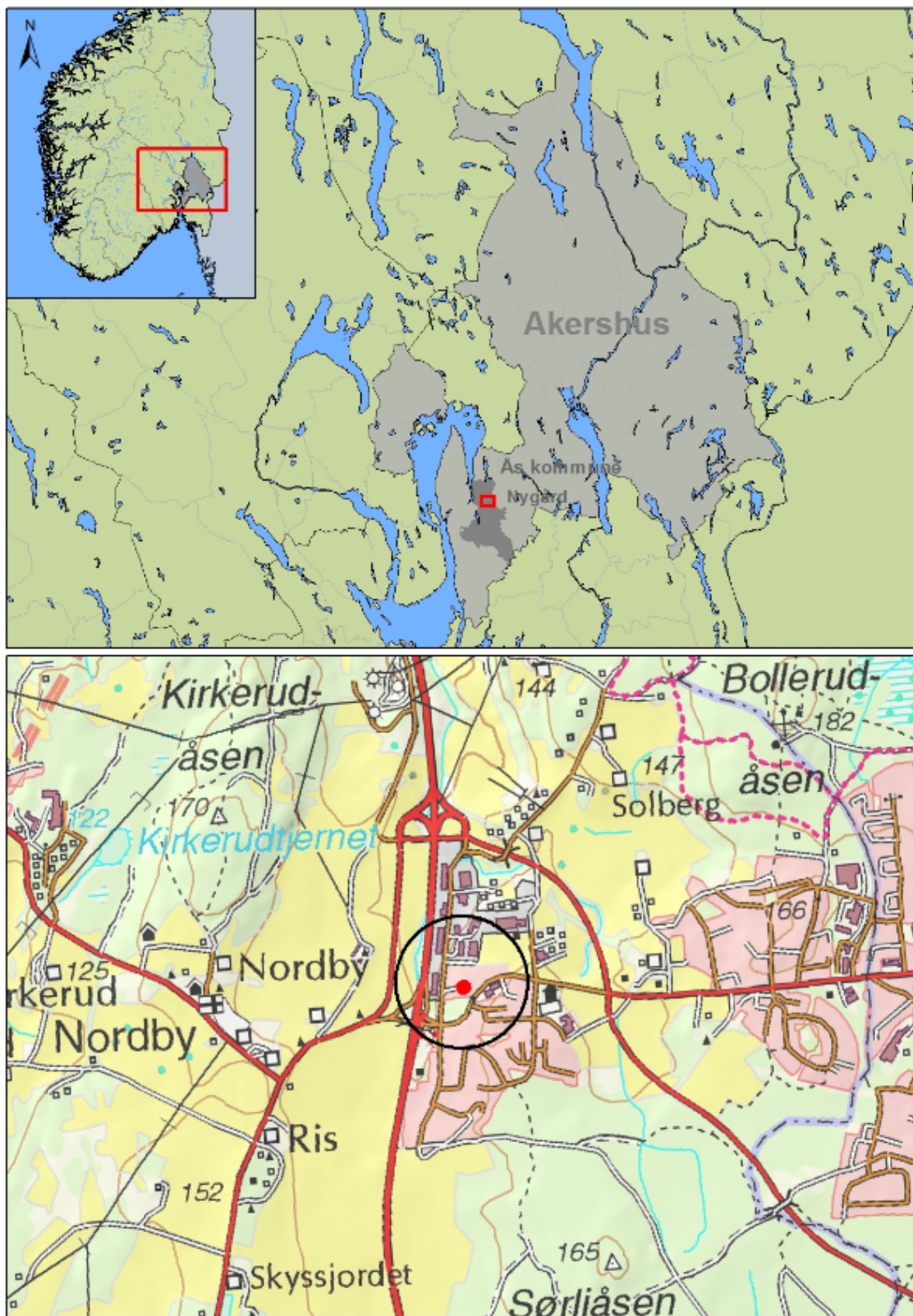
Kulturhistorisk museum ved arkeolog Carine S.R. Eymundsson foretok utgravning av hulveien mandag 19. september 2011. Det ble benyttet 8 timer i felt. Steinar Karlsen (en av flere grunneiere) var gravemaskinsjåfør og benyttet ca. 2 timer på selve sjaktingen av veifaret. Tore Hessen som også er en av grunneierne, var tilstede under deler av utgravningen og ble orientert om arbeidet som ble foretatt. All kartbearbeiding ble utført av Magne Samdal ved Kulturhistorisk museum.

3. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

Planområdet ligger mellom E18 og Ski sentrum i et allerede utbygget område hvor bebyggelsen består av eldre gårder, moderne boligbebyggelse og industri (se Figur 1). Lokalområdet kan beskrives som et lett kupert fullåkerslandskap med stor tidsdybde.

Veifaret lå i en hage, mellom et lite bolighus fra 1950-tallet og det som var igjen av en tidligere garasjebygning. Veien lå i en slak vesthelling, med utsyn i horisonten til Nordby kirke på vestsiden av E18 og Kongeveien (RV56). Veifaret lå ganske nøyaktig på linje mellom Nordby kirke i vest og Ski sentrum i øst og skal i følge lokalbefolkningen ha vært en del av den gamle ferdselsveien mellom Ski og Nordby (jf. Finstad 2009). Dagens kirke ble bygget i 1826 og var en erstatning for den tidligere middelalderkirken opprinnelig bygget rundt slutten av 1500-tallet (id 85147, Vik 1971).

Figur 1: Oversiktskart over lokaliteten. Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. GIS-applikasjon av M. Samdal 2011.

Fra gården er det kjent to gravfunn fra vikingtid som er beskrevet i registreringsrapporten (Finstad 2010). I det umiddelbare nærområdet ble det i forbindelse med registreringen også påvist bosetningsspor i form av kokegrop, nedgravninger og en grøft (id 132991). Kokegropene er datert til yngre bronsealder og folkevandringstid/merovingertid, men har p.t. ikke gjennomgått ytterligere arkeologisk undersøkelse. Ca. 1,2 km vest for id 132990, gjennomførte Kulturhistorisk museum en mindre undersøkelse av bosetningsspor i form av ildstedsrester på gården Riis (101/1) i 2009. Disse ble datert til hhv. eldre bronsealder og folkevandringstid.

4. UTGRAVNINGEN

4.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Sentrale problemstilling ved den arkeologiske utgravningen var (jf. Bukkemoen og Martens 2011):

- Om hulveien kunne dateres direkte, dvs. i form av daterbare strukturer i kontekst med selve veianlegget.
- Om det kunne fastslås om veien hadde flere faser (parallele hulveispør).
- Om veien vært brukt intensivt. Om det kunne finnes f. eks. spor av reparasjoner i form av påfylt masse.
- Om det kunne lokaliseres strukturspor ved hulveien.
- Adressere spørsmålet om hvilket omland hulveien betjente. Hvor gikk ferdselen på hulveien til og fra?

4.2 UTGRAVNINGSMETODE OG FORLØP

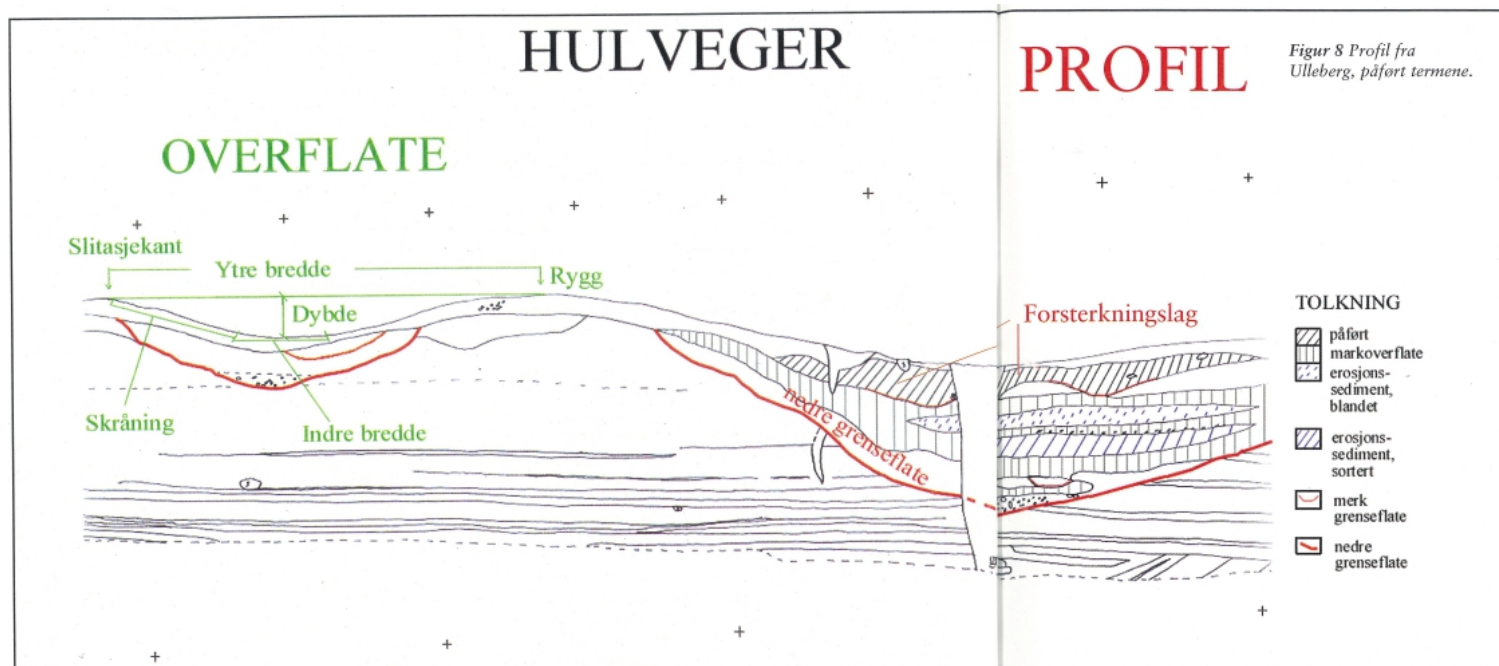
Veiens datering var den viktigste problemstillingen. Generelt er det sjeldent man finner kull eller annet organisk materiale i god kontekst til å kunne datere et veifar. En metode som har gitt uttelling, er søking med metalldetektor, da det kan frembringe gjenstander knyttet til bruken av veien, slik som hesteskosøm, hesteko, tømmerkjøringsutstyr og mynter. Under den arkeologiske registreringen ble det gjennomført metallsøking, uten at noen funn ble påvist. Metallsøking ble derfor ikke prioritert under utgravningen.

Et viktig mål ved undersøkelser av hulveier og veifar er en god dokumentasjon av kulturminnet. Under gjeldende undersøkelse ble dette i første omgang søkt oppnådd ved innmåling på kart før selve utgravningen tok til. For innmåling av veifaret og utsetting av fastpunkt ble det brukt en Trimble R6 GPS med CPOS-nøyaktighet. Til databearbeiding ble programvarene Leica GeoOffice 2.0 og ESRI ArcGIS 9.3 benyttet. I felt ble alle data lagret som enkeltpunkt på et PCMCIA-kort i totalstasjonen. Disse ble deretter importert til GeoOffice, og konvertert til Shape-filer som så ble bearbeidet i ArcGIS. Prosjektfilene ble deretter importert til ArcGIS der de ble gjort om til polygoner og linjer, og lagret i en geodatabase. ArcGIS ble også brukt i ferdigstilling av kartene til rapporten. Alle kartdata ble lagret i UTM 32N. Alle kartdata og metakart er lagret ved Dokumentasjonsseksjonen, Kulturhistorisk museum.

Figur 2: Detaljkart over undersøkelsesområdet med innmålt veifar (i rødt) og sjakter (lysblått). Statens kartverk. Tillatelsesnummer NE12000-150408SAS. GIS-applikasjon ved M. Samdal 2011.

Veien var bevart i en lengde på ca. 18 meter og det ble gravd profilsnitt for å dokumentere nedskjæringen i terrenget (se Figur 2). To sjakter ble plassert på tvers av veien. Begge sjaktene var 1,5 m brede og 8 meter lange og på det meste 1 m dype. Mellom sjaktene var det ca. 6,5 m (se Figur 2). Profilet ble finrenset med en rettbladde spade og graveskje. Deretter ble det dokumentert med foto og tegning. Hulveien ble målt opp etter Terje Gansums (2002:30-31) prinsippsskisse (se Figur 3) der lengde-, bredde- og dybdemål ble notert.

Figur 3: Prinsippsskisse av hulvei etter Terje Gansum (2002:30-31).

4.3 UTGRAVNINGSRISULTATER, KILDEKRITISKE FORHOLD OG DISKUSJON

Hulveier er lengere nedsenkninger i terrenget med U-formet tverrsnitt, og kan defineres som:

«veg som ligger senket i forhold til det omkringliggende terrengets overflate. Senkningen i terrenget er U-formet i tverrprofil. Senkningen står i forhold til den ytre bredden og skiller blant annet fra grøfter og erosjonsspor i linjeføring, profil og ved forholdstall. Den ytre bredden delt på dybde i hulveger har forholdstall større eller lik 2.» (Gansum 2002: 28-29).

Hulveier dannes i geologiske løsmasser, dvs. sand og grus, som påvirkes av slitasje gjennom mennesker og dyrs ferdsel langs samme spor. Som nevnt kan det være vanskelig å datere hulveier. Ofte kan de dateres indirekte ved datering av andre kulturminner som er plassert langs veien, særlig gravminner fra førkristen tid (Gansum 2002). Det er drevet lite forskning omkring hulveier, noe som kan ha sammenheng med at de er vanskelige å datere, og at oftest bare kortere deler av dem er bevart. Derfor er alle typer konstruksjoner knyttet til veien viktige. Det var ingen observerbare konstruksjoner eller strukturer tilknyttet dette veifaret som kunne indikere en evt. datering.

Det lille stykket (18 m) av det bevarte veifaret lå som nevnt i vesthellingen i en opparbeidet hage (se Figur 4). På overflaten kunne den tydelig sees som en grunn U-formet forsenkning i terrenget. I nordøst opphørte veifaret i overgangen til gårdsplassen og den opparbeidede innkjøringen til tomten. I sørvest opphørte veifaret noen meter før overgangen til innkjøringsveien til boligområdet i Nygårdsveien 35-39. Ytre bredde på veifaret var 3,4 meter, og dybden var på det meste 25 cm. Ettersom veifaret hadde en svært slak bue, var indre bredde ikke mulig å bestemme.

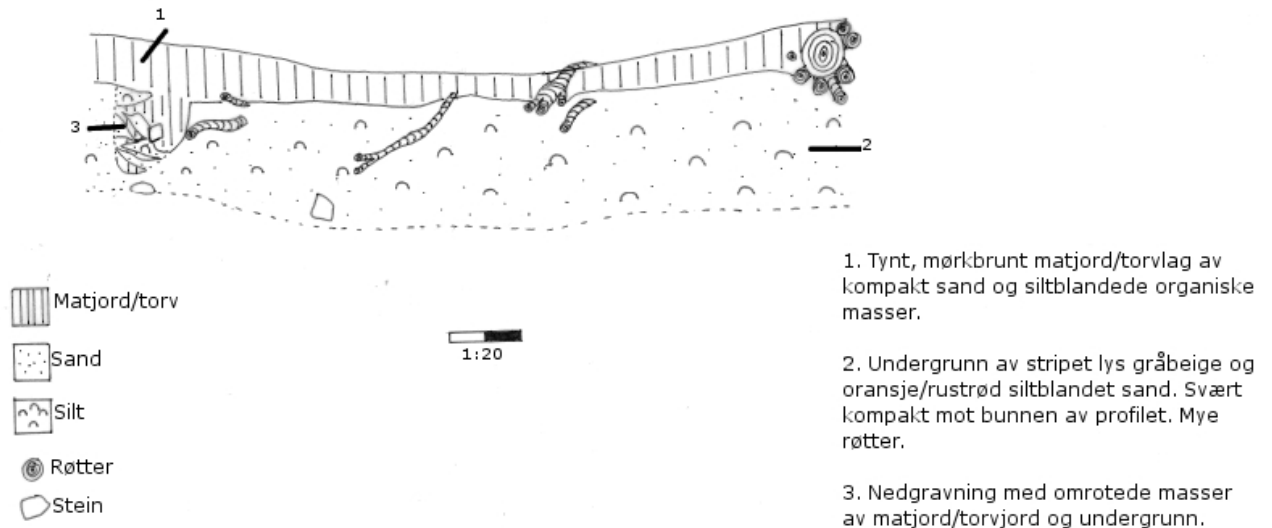

Figur 4: Veifar i plan før sjakting, sett mot nordøst (t.v.) og vest-sørvest (t.h.). Cf34439_03 og _04. Foto C. Eymundsson 2011.

I profil i begge sjakter hadde veifaret i øvre del en tydelig, men slak forsenkning som gikk over i tydelige forhøyninger/rygger på begge sider. I sjakt 2 var det et dreneringsrør av tegl i bunnen av profilet (ca. 80 cm under torven). Dette kunne ikke sees i sjakt 1. Den sørlige ryggen langs veien var i hovedsak opparbeidet av hageavfall og røtter fra et bjørketre og en stor hegg. Den nordlige ryggen langs veien var opparbeidet av en nyere tids rydningsrøys av løst stablede steiner, rivningsmateriale fra en garasje og et naturlig noe høyreliggende terreng. Begge disse forhøyningene fremhevet veifarets U-form i plan, men kunne i profil ikke påvises å være et resultat av erosjon med slitasje kanter. De var snarere et resultat av senere tids opparbeiding og påfylling av materiale i kombinasjon med naturlige terrengforhold.

Profilet bestod av et mellom 12-30 cm tykt torvlag på de forhøyede ryggpartiene, mens torvlaget i den U-formede forsenkningen var mellom 12-20 cm tykt (se Figur 5, Figur 6). Under torven fulgte et gråbeige sandholdig siltlag med tydelige striper av jernutfelling. Dette laget ble mer grusholdig og kompakt desto lengere ned i undergrunnen man kom. Det var ingen tydelige fyllskifter eller U-formede akkumulasjonslag slik det kunne forventes i en typisk hulvei. Følgelig var det heller ingen gode kontekster for prøveuttak.

Nygård, 103/34 og 40, Ås,
Akershus.

Figur 5: Veifar i profil sett mot nordøst i sjakt 1. Tegning av C. Eymundsson 2011.

Figur 6: Veifar i profil sett mot nordøst i sjakt 1. Cf34439_06. Foto av C. Eymundsson 2011.

Det er likevel åpenbart at veifaret bærer spor etter ferdsel, og selv om det ikke er noen tydelig tegn til intensiv bruk i form av forsenkninger etter hjul eller lignende, antyder bredden på veien at den har vært nyttet til ferdsel med kjøretøy slik som hest og kjerre. Det at veifaret ligger så direkte på linje mellom Nordby kirke og Ski antyder også at veien har vært brukt til ferdsel mellom disse stedene. Som nevnt kan den gamle Nordby kirke spores tilbake til slutten 1500-tallet (Vik 1971), og det er ikke utenkelig at veifaret har vært benyttet til ferdsel til og fra kirken.

5. KONKLUSJON

Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført 19. september 2011 i forbindelse med reguleringsplan for del av Nordbyveien. Planområdet lå mellom E18 og Ski sentrum i et allerede utbygget område med eldre gårder, moderne boligbebyggelse og industri. Det registrerte veifaret lå i en hage, mellom et lite bolighus fra 1950-tallet og det som var igjen av en tidligere garasjebygning. Veien lå i en slak vesthelling, og ganske nøyaktig på linje mellom Nordby kirke i vest og Ski sentrum i øst. Veien var bevart i en lengde på 18 meter og med en ytre bredde på 3,4 meter og en dybde på 25 cm.

Veifaret ble dokumentert og undersøkt ved innmåling og sjakting. Det ble gravd to sjakter på tvers av veiløpet. Det ene profilet ble dokumentert ved tegning og foto. Det ble bekreftet at det registrerte kulturminner var et veifar, men at veifaret ikke kunne defineres som hulvei. Veiens hulveipreg var snarere et resultat av bl.a. naturlige terrengforhold som medførte at sidekantene lå høyere enn den svakt U-formede bunnen. På grunn av manglende fyllskifter og lag i profilet, ble det heller ikke tatt noen daterende prøver. Det antas at tilknyttet ferdsel i hovedsak har foregått i etterreformatorisk tid og muligens kan knyttes til ferdsel mellom Nordby kirke og Ski.

6. LITTERATUR

Bukkemoen, Grethe og Jes Martens

2011 *Prosjektbeskrivelse. Arkeologisk undersøkelse av id 132290; hulvei. Reguleringsplan for Nordbyveien. Nygård, 103/34 og 40, Ås, Akershus.* Datert 01.06.2011, KHMs saksarkiv (saksnr.: 2010/5342).

Finstad, Ingrid

2009 *Rapport fra registrering av automatisk fredete kulturminner i forbindelse med regulering av Nygård, gbnr.103/33 mfl. i Ås kommune, Akershus fylke. 9.11. til 11.12.2009.* KHMs saksarkiv (saksnr.: 2010/5342)

Gansum, Terje

2002 *Hulveger – fragmenter av fortidens ferdsel.* Hulvegprosjektet i Vestfold. Kulturhistorisk forlag as.

Vik, Trygve

1971 *Ås Bygdebok.* Ås kommune

7. VEDLEGG

7.1. FOTOLISTE.

Nygård 103/34 og 40, Cf34439

Filnavn	Motivbeskrivelse	Retning sett mot	Fotograf
Cf34439_01.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	VSV	Fotograf: Carine S. R. Eymundsson (CE). Saksnr.: 2010/5342
Cf34439_02.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	SSØ	Fotograf: CE
Cf34439_03.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	NØ	Fotograf: CE
Cf34439_04.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	VSV	Fotograf: CE
Cf34439_05.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	N	Fotograf: CE
Cf34439_06.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	VNV	Fotograf: CE
Cf34439_07.JPG	Oversiktsbilde - hulvei før snitting.	SSØ	Fotograf: CE
Cf34439_08.JPG	Profil - sjakt 2	ØNØ	Fotograf: CE
Cf34439_09.JPG	Profil - sjakt 2	ØNØ	Fotograf: CE
Cf34439_10.JPG	Profil - sjakt 2	ØNØ	Fotograf: CE
Cf34439_11.JPG	Profil - sjakt 2	ØNØ	Fotograf: CE
Cf34439_12.JPG	Profil - sjakt 1	ØNØ	Fotograf: CE
Cf34439_13.JPG	Profil - sjakt 1	ØNØ	Fotograf: CE